

valódi Európát megalkotó Michelangelo, Bosch, Dürer vagy magyar részről Mátyás király, Balassi, Pázmány képviselt, s amelyeket furcsa fordulatként: a kufárok vertek ki a templomból.

Díszlettervezőként is alkotott Puszt Tibor számos filmben, 2006-ban például a *Millennium szobrászáról*, Zala Györgyről szóló film számára; ezt Gál Anasztázia rendezte. Itt megint egy olyan alakot elevenített meg a művészgárda, amely alakot lát-szólag lehetetlen elfelejteni, hiszen remekművei között koszorúznak államférfiak, fényképezkednek turisták, hömpölyögnek buszok, autók, mégis, a szobrász neve ismeretlen, személye körül a kultusz egy jelenleg egy másik államhoz tartozó városban, Lendván él, pislákol, Budapesten közöny borítja.

Fontos tudni Puszt Tibor eddigi életművéről, hogy producerként fél tucat filmet jegyzett, köztük egy Jancsó-filmet is, az *Isten hátrafelé megy* címűt a kilencvenes évek elején. Ebben a politikai abszurdban egészen különleges szereplő csapat toborzódott össze, és noha azt hihetnénk, hogy a túlzások néha elragadták az alkotókat, ha a mai választási kampány abszurdításait látjuk, újabb film megszervezésére bátoríthatnánk a producereket.

Rendezvényei közül a *Moholy Filmfesztivált* kell mindenképp megemlíteni, ez a dokumentumfilm-verseny 1999–2006 között zajlott, számos fiatal magyar filmet juttatott közönséghez és szakmai elismeréshez. Én magam a Moholy Fesztivál idejében kerültem kapcsolatba Tiborral, és emlékezetes élményekhez jutottam a nekem is értékelésre kiosztott filmek révén.

Lényeges különösen egy filmrendező esetében, hogy akikkel együtt alkotott, azoknak milyen alkalmat adott tehetségük felragyogtatására. Itt mindenképp fontos Temessy Hédi példáját elővennünk, hiszen egy kiemelkedő színésznő legjobb filmes teljesítményének jegyzi a filmtörténet azt a szerepet, amelyet Puszt Tibor filmjében, *A gólyák mindig visszatérnek* című alkotásban mutatott. Temessy Hédi nagyon jól érezte magát ebben a rendezői környezetben, és éppen az ő játéka is kellett ahhoz, hogy a film külföldről nagydíjat, külön díjat is hazahozzon. Ennek a szerepnek is köszönhetette, hogy noha a magyar filmgyártás akkoriban takarékon működött, Temessy Hédi e film után több főszerepet is kapott.

Puszt Tibor több műfajban gyakorolt filmművészete hozzásegít minket ahhoz, hogy kíváncsiság ébredjen bennünk a díszlet és a háttérfüggöny mögötti világra is, amely nem feltétlenül csúnya, vagy csak csúnya. Puszt filmjeiben a szépség mindig jelen van, bár szinte soha nem hollywoodi tündöklésben. Puszt nagyon is közép-európai, és talán ezért is juttatja eszembe Milos Forman egyik meglátását. Eszerint: „A szép dolgok bátorítanak, hogy versengjünk velük, de a legnagyobb ösztönző az, ami bosszantja az embert.”

(Elhangzott 2018. március 20-án a budapesti Filmes Házban)

Deák László

Kilencven sor édesanyám emlékére

Magába vonz a fény, egy fotográfia, Egyetlen kép, melyért valaha összegyűlt
Nagyapám, neje, két lánya és négy fia.

Mögöttük mint erőd az “öss”, a székely ház, Bordázott tornáccal, jégvirág-ablak-
kal,

Bombával nem bírt csak, bár veszély jött még száz. Egyezer kilencszáznegyvenet
írtak tán,

Álomnak havában, mikor már rideg volt
Bakancs, és Ehedben csikorgott hó és szán.

Minden olyan tiszta: hó, kötény s fal fehér, Lencséhez nem szokott nyolc riadt
tekintet Reménye mégis a jó hírig épp elér.

Látja-e Isten e védtelen családot? Küld-e az arcukra mosolyt és örömet,
S nem csupán asztaluk szélére kalácsot?

Ott lebeg előttük karácsony illata,

Tán még nem is sejtik, hogy ez lesz életük

Utolsó nagy, közös, boldog pillanata. Nagyapámnak arca szilaj, több mint elszánt,
Bajsa mögé bújik, jobb szemmel hunyorít, Ilyen arcot a sors nem könnyen, de
felszánt.

Zsebében mintha már rejtene egy töltényt, Kint dúl a háború, frontra is kell férfi,
S ő már bizton tudja, bevonul majd önként. Nagyanyám távoli mint egy kopott
szentkép Fejkendője mögött éppen eltűnőben,

Pedig látszik, nemcsak kislánként volt ily szép.

Méhében hetedszer is fogan egy gyermek,

Nem megváltó, csak egy anygalka lesz szárnyal, S együtt mentő szánról égbe
felröpülnek.

Három kis legényük: álruhás hercegek, Csatába mennének apjukkal, ha hívná,
Kezük, lábuk, arcuk izmai edzettek,

Helyette nagyapám küldte – és ők mentek – Városba csicskásnak, tanoncnak,
inasnak, Cipésznek, molnárnak és postamesternek.

Legkisebb nagybátyám oly apró gyerek volt, Hogy csibészség gyanánt vadcserez-
nyehéjjal Békenték, míg bőrén nem maradt fehér folt.

Nagynéném kislánként szintén olyan pöttöm, Volt, hogy egy nővére szárnya alá
kapva, Hordozta őt, s ugrott érte mindig rögtön.

Jobb szélen a képen áll e kedves néne, Réginának hívták, így, csak hosszú é-vel,
Pedig királylány volt, idézni így kéne.

Álruhája mindig őt jól elrejtette,

Pedig szép szomorú arcán minden legény
 Tekintetét könnyen rajta felejtette. Mintha csak e képért szállt volna a földre.
 Pofon lett jutalma, mint néhai anyja Helyett első grízét túl hígra nem főzte.
 Anyja lett e csonka családnak és őre. Nagypám bevonult, megjárta a frontot,
 S visszatérve vigaszt lelt új asszonyölbe'.
 Hol van még királylány, ki tud főzni, fonni? Tüzet csiholni és tejszarnokot vinni?
 Zsoltárt énekelni misén, s harangozni?
 Ki vetett lent, kendert, s egymaga kinyűtte? Rostjait érlelte, tilolta, héhelte,
 Fonta, szőtte, varrta, s végül kihímezte? Kinek lett éke így saját kézből mellény?
 S kit látott meg templom tulipánjai közt
 Épp egy regutának szánt szép, deli legény?
 Ó, e fess legényt csak búcsúztatta sírva, Talán sejté, hogy a sorskönyvbe van írva:
 Donnál temetik el majd jeltelen sírba.
 Bárcsak beléphetnék most e régi képbe, S megállíthatnám az időnek kerekét
 Ha örökre nem is, de hetvenhét évre.
 Elröpnének ketten jó édesanyámmal,
 Hol nem kezd fájdalom, betegség és halál, Ezzel a szomorú és szép királylánnyal.
 Megóvnám életét s hat fiáét, kit szült - Háromét, akik nem sírtak egy évig sem,
 S zsenge testük végül anyaföldben kihűlt.
 Vigyáznék megmaradt két derék bátyámra, Kiknek negyvenhét és hatvannégy év
 jutott,
 S nem vártak ők többre, nagyobb s kerek számra. Velük bevonulnék - vagy földi
 vagy égi -
 Seregbe, mely harcol szóval s ha kell karddal, S székelyt, magyart s minden isten-
 félőt védi.
 Megóvnám én neki jó atyám helyette,
 Aki nem volt vezér, nem is hősszerelmes, Hite volt fegyvere s szelídség ereje.
 Hol vagy, Édesanyám? Sehoh már nem lellek! Mikor utoljára láttalak, elkaptad
 Kezemet, és csókod gyorsan rálehelte.
 Nem vagyok én méltó, kinek ilyet szánnak, Én csókolnám kezét vagy lábnyomát
 akár
 E szép, szomorú és kedves királylánynak.

Vozáry Viktória Őszközép Ünnepe

Nem emlékszem, hogy Mo bácsi valaha józan lett volna. Egész életében szomjazott. Mohón és szenvedélyesen. Szomjazott mindenre – tudásra, kalandokra, nőkre, itallra. Azt mesélték, amikor megszületett, elfogyasztott három dajkát, és amikor már járni tudott, sóvárgásában beleesett egy tintával teli hordóba. A család szerint nem nagy eset. Mint címke rajta maradt; Mo-nak nevezték, azaz: fekete Tintának.

Soha nem volt pénze, ha mégis szerzett, azt nőkre, alkoholra verte el. Ám úgy sose érkezett, hogy ne hozott volna a gyerekeknek hold-süteményt, apáknak méregdrága pálinkát, anyáknak kiváló selymet. Apám egyáltalán nem ivott, így a nagybácsi látogatásakor általában addig kínáltatta magát, míg egyedül tüntette el az ajándékba hozott italt. S amikor már kissé megütötte a Maotai, szóra nyílt, és mesélni kezdett. Mesélt távoli fivéreinkről és nővéreinkről, kiknek létezésében kételkedtünk. Mesélt hihetetlennek tűnő kalandjairól, amelynek a fele se volt igaz. Mesélt a régi Kínáról, amit mi, gyerekek, csak megsárgult papírokból ismertünk. Mint az igazi mély, fekete tus – mindent lefestett és megőrzött számunkra.

Mo Ching Xin minden évben repülőre szállt egy nappal az Őszközép Ünnepe kezdete előtt, és másnap ott koptatta Xia'n kényelmetlen útjait. S mire a húsostáska is kifőtt, már az ajtóknban állt megrakodva ajándékokkal.

Egy alkalommal azonban – mintha kizökentették volna ezt a láthatatlan ritmust – nem állt senki az ajtóban. A húsostáska kihűlt; nem nyúlt utána senki. Nem érkeztek ajándékok. Magunk maradtunk. Magányosan. Az ünnep nem volt ünnep, az ételt nem kívántuk. Mo bácsi váratlanul jelent meg. Két nap múlva, józanul, komor tekintettel meredve ránk az ajtóból. Valami történt. Hosszasan, csendben toporgott – nem tudta, mitévő legyen.

– Odavan a Tokaji. Sóhajtozott ismételve, mint valami imát, de apám meg sem hallotta. Nem kérdezett semmit, csak vezette be a szobába, Mo pedig hajtogatva tovább: mindennek vége! Ilyen szégyent, üres kézzel jönni.

Anyám nem bírta, a fejéhez kapott:

– Ennek valóban megártott a józanság!

Egymásra néztük. Xing Xing nővérem futott a szomszédba az orvosságért. Mi így neveztük: orvosság. Mire visszatért a befőttésüveg zavaros lötytel, Mo már a kanapén ült görnyedten, sűrűn bocsánatát mantrázva. Szegény bácsi: üveges tekintettel meredt előre; egészen elszállt belőle a lélek. Mivel csak szavakat lehel össze-vissza, apám öntött neki, hogy tovább léphessen a Tokaji elvesztésén.

Alig telt el negyedóra, már a Pekingi repülőtéren járt, peckesen, csomagjában a kincset érő borral, a beszálláshoz készülődve.

– Manapság alig tudja megvenni valaki! – tette hozzá büszkén.

Ott állt a csomagvizsgálatnál, amikor egyszer félrehívták. Hiába magyarázta, hogy ajándék, az ellenőrök rázták a fejüket: nem lehet felvinni a gépre! Tudta a bácsi, számtalanszor repült, csakhogy most józanul, tisztán indult neki az ünnepeknek.

Nézett rájuk bambán.

- Nagyon drága ital, nem hagyhatom Pekingben.
- Akkor sem lehet. Vegye ki, akkor bezállhat.
- Nem, azt nem lehet!

A Hold imádatán alapuló aratóünnep, melyet a holdnaptár szerint tartanak a nyolcadik holdhónap tizenötödik napján. Jellegzetes étele a Yuepin-holdsütemény.

Makacsul ellenállt, feltartva a sort. Sajnálhatta magát, az összespórolt pénzét, amit erre költött. Kis idő múlva a háta mögött mozgolódnak kezdtek. Mikor néhányan megkérdezték, mi a probléma, nem kötözködött tovább. Duzzogva kilépett a sorból. Ha nem repülhet, nem repül, de a drága kincsét nem dobja ki! Megy az esti géppel. Keresett tehát egy félreeső helyet, ahol senki nem zaklatja, ahol nyugodtan ihat. Egy aprócska gond azonban akadt. Mo bácsi kínai pálinkához, kínai sörhöz szokott. Abból is kis mennyiséghez. És mindig csak annyit ivott, hogy elegánsan legyen részeg. Öntudatosan.

Közeledett a gép felszállásának ideje. Fél órával a beszállás előtt tűnt fel a beszálló kapuknál, de ezúttal nem spiccesen, ahogy megszokták. Bizonytalanul rakta egymás elé lábait; erősen koncentrált, hogy megtartsa egyensúlyát. A kapuhoz ért valahogy, ahol hirtelen hasra vágódott. Ellenőrök segítettek fel. Karon fogták, kivonszolták a tömegeből, az üres padok felé. Lefektették; hadd aludja ki magából a borgőzt.

A másnap lassan, biztosan kúszott át az Őszközép Ünnepebe. A repülőterek kiürültek: a kínaiak nagy része családjuk körében, otthon pihent. Alig pár százan igyekeztek még haza.

Mo bácsi felkelt, zavarodottan nézett szét. Az előző napból nem sokra emlékezett. A reptér dolgozói nevettek, mialatt becsekkolt a járatra.

- A bácsi nem emlékszik semmire?
- Xia'n-ba indultam a családomhoz.
- Jól kiütötte magát, öreg. Egy rohadt bor miatt akkora patáliát csapott, hogy na!

Nem sokkal megérkezése után újságcikk jelent meg róla. Rajta nevetett az egész ország. Nem zavarta; nem olvasott újságot. Úgy járta az országot, hogy soha nem tudta, mi történik benne. Boldog tudatlanságban próbálta vágyainak olthatatlan szomját csillapítani.

Mo Ching Xin ezután is minden évben repülőre szállt egy nappal az Őszközép Ünnep kezdete előtt, és másnap ott koptatta Xia'n kényelmetlen útjait. S mire a húsostáska kifőtt, már az ajtónkban állt, megrakodva ajándékokkal.

Szepesi Zsuzsanna

A végső megoldás

Némaságba burkolódzott
a bombáktól szaggatott vidék,
s csak néha hangzik fel
a madárdal: nyitnikék...
a töltés mentén is
kidugta fejét néhány virág –
április van,
tavaszi mámorban
fürödhetne a világ...

Szuszogó zakatolás töri meg
a súlyos csendet:
fájdalommal zsúfolt vagonok
végtelen füzére robog észak felé,
Auschwitz-Birkenau felé
siet, sürgeti a szándék:
ott ez a „rakomány” majd
füstköddé válják.
Zsidódeportálás!
„A végső megoldás”...
mert ők a rakomány,
kik tegnap még emberek voltak,
most kifosztottak,
szívükben-lelkükben holtak.

Súlyos terhe alatt nyög a tengely,
halált mantráz a kerék
– most nem megnyugtató kattogás –,
testek súlyától szakad a derék
– sokaknak véget ért az utazás –,
s aki túléli mégis, annak
a megérkezés lesz a pusztulás:
várossá nőtt haláltábor
gázkamrája jöttükre vár,
onnan már rövid az út,
ahol kínozott testük
köddé-füstté-felhővé vál'.

Fenyegetés volt a létük?,
's hogy nem voltak tiszta fajl:
állította Istent játszva ember,
és értük akkor nem hangzott el
egyetlen JAJ!
Maroknyi hamu és pernye –
egészen elég áldozatok lettek...
egyetlen nemzedék sem feledheti,
nem megbocsáthatók e tettek.

Még ifjú XXI. század,
költözzön szívedbe alázat:
nem ismétlődhet meg soha
ilyen gyalázat!